

GRADUAT EN EDUCACIÓ SECUNDÀRIA

INTRODUCCIÓ A LA LITERATURA

Àmbit de la comunicació

UNITAT DIDÀCTICA 1

“De què parlem quan parlem de literatura?”

Introducció

En aquesta unitat tindreu un primer contacte amb el món de la literatura. Aprendreu què és el que fa que un text es pugui anomenar literari i descobrireu quines són les característiques de la literatura. Veureu per què un text és o no és literari i com es classifiquen aquesta mena de textos.

Objectius

En acabar la unitat didàctica haureu d'ésser capaços del següent:

- 1- Llegir textos literaris i diferenciar-los d'altres tipus de textos.
- 2- Conèixer la noció d'autor literari i la seva funció en el procés de comunicació literària.
- 3- Identificar el registre literari i diferenciar-lo d'altres registres lingüístics.
- 4- Distingir entre literatura culta i literatura popular.
- 5- Tenir curiositat per conèixer l'origen de les llengües i la diversitat lingüística.
- 6- Reconèixer els elements que conformen una oració: noms, verbs, complements, determinants, connectors.

A- LITERATURA

1- De què parlem quan parlem de literatura?

Abans de tractar els diferents tipus de gèneres i els autors que els escriuen, abans d'endinsar-nos en el món dels textos literaris, hauríem de saber què és això que habitualment anomenem *literatura*. Sí, ben cert, tots, d'una manera o altra, tenim una vaga idea del que és la literatura, però a l'hora de la veritat no sabríem dir per què alguns textos són literaris i altres no. És literari un text periodístic? Són literaris els butlletins del DOGC? Tots els poemes o totes les novel·les o tots els relats són literaris?

Parem atenció als següents textos:

Text A

RACC Automòbil club

Benvolgut/da soci/sòcia,

Ens complau lliurar-li la seva nova targeta RACC Master. Aquesta targeta substitueix la que té actualment, que caducarà a finals del present mes.

Com vostè ja sap, la targeta RACC Master és gratuïta, sense quota d'entrada ni de manteniment i exclusiva per als socis del RACC. A partir d'ara, quan faci les seves compres amb la targeta RACC Master gaudirà de més avantatges, ja que acumularà punts RACC que podrà canviar per magnífics regals o donar-los a organitzacions no governamentals. Comenci a utilitzar la seva targeta des d'avui mateix i obtindrà un punt per cada 6 euros de compra.

Pot consultar tots els avantatges de la seva targeta a la guia RACC Master i a través d'Internet a www.racc.es . Li recomanem que consulti la secció RACC Master de la revista del Club, el full informatiu InfoRACC i l'extracte mensual

d'operacions, on trobarà les novetats que es poden produir al llarg de l'any.

Salutacions cordials,

*Josep Mateu
Director general*

Text B

EPÍLEG

*Quedem-nos asseguts en algun banc
de la plaça amb acàcies. Cauen campanades
de vespre. Va pujant el temps.
Escric a la pissarra transparent
de l'aire signes. He cremat un ram
de fulles grogues. He d'omplir de nou
l'eixuta cisterna.*

Joan Vinyoli, "Tot és ara i res"

Text C

La Terra a l'Univers

"La teoria del Big Bang o Gran Explosió ens explica l'origen de l'Univers fa uns 15.000 milions d'anys. La formació de l'Univers fou conseqüència d'una gran explosió de matèria. Amb l'explosió es dispersà un núvol de pols i gas gegant que, en refredar-se, originà els estels i els planetes que formen les galàxies. Les galàxies agrupen sistemes planetaris i adopten formes diferents: esfèriques, el·líptiques... La galàxia on es troba la Terra és la Via Làctia.

Un d'aquests planetes és la Terra. En la formació de la Terra van produir-se un seguit d'erupcions volcàniques que

originaren l'atmosfera, les muntanyes i els oceans. La vida al nostre planeta no aparegué fins fa 4.000 milions d'anys."

DGFA. *La Terra, l'espai on vivim*

Text 4

"La Julieta va venir expressament a la pastisseria a dir-me que, abans de rifar la toia, rifarien cafeteres; que ella ja les havia vistes: precioses, blanques, amb una taronja pintada, partida en dues meitats, que ensenyava els pinyols. Jo no tenia ganes d'anar a ballar, ni tenia ganes de sortir perquè m'havia passat el dia despatxant dolços, i les puntes dels dits em feien mal de tant estrènyer cordills daurats i de tant fer nusos i agafadors. I perquè coneixia la Julieta, que a la nit no li venia de tres hores i tant li feia dormir com no dormir [...]".

Mercè Rodoreda, *"La Plaça del Diamant"*

(Cada cop que aparegui aquest símbol [...] vol dir que a l'obra original d'on s'ha extret la cita, el text continua, o que en falta algun fragment.)

(Referència – Sempre que citem un text, posem al final de la cita el nom de l'autor i, en cursiva, el títol de l'obra de la qual hem extret la cita. De manera que, si trobeu algun text que us agradi, podreu buscar l'obra sencera i llegir-la.)

Sabríeu dir quins d'aquests textos és literari? Atureu-vos un moment i penseu per què us ho sembla...

Potser pel sol fet que tots són textos escrits ja us semblen literaris. No és així. Hi podem trobar semblances perquè utilitzen la llengua escrita, però això no els fa necessàriament literaris. En efecte, tots aquests textos comparteixen entre ells el fet que són escrits. És a dir, algú els ha redactat per tal que altres els llegeixin. Per bé que tots quatre utilitzen el mateix llenguatge (llengua escrita), ¿com és que no són iguals? La resposta a

aquesta pregunta es troba en *la intenció* de cadascun dels textos. Els textos A i C tenen intencions molt diferents que els textos B i D:

- El primer text (text A) és una carta informativa dirigida als socis d'un club automobilístic. La persona que ha escrit aquesta carta ho ha fet amb un objectiu molt concret: informar els socis del seu club de les prestacions d'una determinada targeta. L'escrit té, doncs, una raó de ser pràctica: informar.
- De la mateixa manera, el text C té una intenció molt determinada. En el text se'ns explica la formació de l'Univers. Quin és el seu objectiu? L'objectiu d'aquest text és didàctic, és a dir, pretén ensenyar una cosa al lector, que podria ser qualsevol estudiant d'ESO o de GES. La intenció determinada que té és, per tant, ensenyar.

Pareu esment ara als altres dos textos. Amb quina finalitat us sembla que foren escrits? Per informar? Per ensenyar? No, aquests textos no ofereixen cap informació pràctica ni tenen cap mena de voluntat didàctica:

- El text B és un poema que, mitjançant un llenguatge molt particular, ens explica una sensació. La sensació que va tenir l'autor en un moment determinat i amb la qual nosaltres, com a lectors, ens podem sentir identificats perquè potser algun cop també ens hem sentit així.
- El text D, per contra, ens explica una història. Una anècdota que hipotèticament va succeir en un lloc determinat (la Plaça del Diamant) i uns personatges concrets (la protagonista Natàlia-Colometa, la Julieta,...). Fixeu-vos, però, en el tipus de llenguatge que utilitza. Mentre que els textos A i C presenten un llenguatge clar i objectiu, el text D utilitza un llenguatge molt més personal

i subjectiu. Empra el llenguatge escrit, sí, però de manera molt diferent a com s'utilitza en A i C. El que pretén fer el text D no és informar, ni tampoc ensenyar. Vol crear un món imaginari. Intenta crear una obra d'art.

L'art és una manifestació humana que pretén la recerca de la bellesa.

La bellesa de l'art no s'ha d'entendre únicament com una cosa "bonica", sinó que posseeix un sentit més profund i inclou qualsevol mena d'expressió que pretengui influir en el nostre estat d'ànim com a receptors d'una obra. Per fer això, existeixen diferents llenguatges artístics:

1. El llenguatge dels sons i la seva combinació, que utilitza la música.
2. El llenguatge del moviment que ens mostra, per exemple, la dansa.
3. El llenguatge artístic de les paraules que utilitza la literatura.

(La dansa utilitza el llenguatge del moviment)

Aquests llenguatges es poden combinar, com passa amb la cançó, que uneix música i lletra; o el cinema i el teatre, que apleguen la paraula, la música i el moviment.

La finalitat d'una obra artística creada a partir de qualsevol llenguatge –sons, moviments, paraules- és la de proporcionar plaer espiritual, no pas transmetre un coneixement pràctic.

Durant molt de temps, la paraula *literatura* es va emprar per referir-se a qualsevol coneixement escrit, fins i tot el científic. Amb aquest significat continuà emprant-se fins al segle XVI.

Literatura – Aquesta paraula deriva de la paraula llatina “littera”, que vol dir “lletra”. És per això que tota mena de coneixement que es transmetia mitjançant lletres, o sigui, l'escriptura en general, rebia el nom de literatura, tant si es tractava d'una novel·la com d'un tractat d'astronomia.

Avui dia, com ja heu pogut veure quan parlàvem dels textos al principi, això ja no és així. De fet, la majoria dels textos amb què ens trobem a la vida quotidiana tenen poc a veure amb la literatura. La informació sobre un producte comercial, el menú del restaurant on anem a dinar, els diaris d'informació esportiva, etc. *no són textos literaris*. Tots tenen una raó de ser concreta que res té a veure amb la imaginació o amb l'art.

Aquesta diferència entre els tipus de textos que avui anomenem *literaris* i la resta de producció escrita ha existit des de sempre. Antigament, per tal de distingir els textos literaris de la resta empraven el terme *faula*.

Amb tota seguretat, la literatura existeix des d'abans de l'aparició de l'escriptura. Des del moment en què els primers homes van començar a parlar, també degueren començar a imaginar històries i a explicar-se-les entre ells a la vora del foc o en rituals religiosos.

En efecte, la major part de la literatura popular (que inclou cançons, contes, rondalles, etc.) s'ha transmès oralment de generació en generació. Els contes tradicionals que ens contaven

de petits o que nosaltres expliquem als nostres fills van ser escrits molt temps després que algú els imaginés per primer cop. La Bíblia mateixa és un text que circulà de manera oral per molt de temps, fins que algú es decidí a escriure-la i a atorgar-li una unitat.

És a dir, resulta habitual que la literatura s'escrigui, però no és pas una condició indispensable. La literatura pot ser tant escrita com oral.

Una cosa que sí que és pròpia de la literatura és aquell ús peculiar del llenguatge del qual hem parlat més amunt. Un ús sense voluntat didàctica que no busca expressament la claredat i la comprensió, ni la transmissió d'informació, sinó que té una funció estètica: crear sensacions en el lector.

2- La comunicació literària

Una obra literària, com qualsevol obra artística, és un acte de comunicació, una forma de comunicar-se. Ara bé, no és una manera “normal” de comunicar-se.

Com qualsevol tipus de comunicació, la comunicació literària consisteix en un intercanvi d'informació (un missatge) entre un emissor i un receptor. L'autor o autora d'una obra literària és l'**emissor**; el lector o lectora n'és el **receptor** i, finalment, l'obra literària és el **missatge**.

Emissor	Missatge	Receptor
Autor	Obra literària	Lector/a

Podem considerar que qualsevol text és un missatge –una carta informativa, el text d'un manual, un poema, una història fictícia, etc.- tots tenen un emissor (la persona o empresa que escriu i el fa públic) i un receptor (el lector que el llegeix). Però no tots aquests textos són literaris. Per què? Doncs perquè persegueixen finalitats diferents.

On es veu més clara aquesta finalitat diferent de la literatura en relació a altres textos és en l'ús del llenguatge. La literatura utilitza el mateix llenguatge que utilitzem en la nostra comunicació quotidiana: la llengua, tanmateix, la utilitza de forma molt diferent. És per això que, de la mateixa manera que parlem d'un llenguatge **col.loquial** (aquell que parlem amb els amics i la família) i d'un llenguatge **estàndard** (el qual utilitzem en situacions formals de comunicació), així mateix podem parlar d'un llenguatge **literari** que presenta unes característiques pròpies diferents de les del llenguatge habitual i és el que utilitzen els autors literaris en la creació de les seves obres.

Abans, de tota manera, ha de quedar ben clar que l'autor és l'emissor del missatge literari, i el receptor fa referència a aquelles persones que l'escolten (com ara un poema recitat o una cançó), el llegeixen (com una novel·la) o l'observen (com una obra de teatre).

3- El llenguatge literari

La raó principal per la qual un text es pot considerar literari és l'ús del llenguatge literari. Per tant, haurem de tenir presents les característiques principals d'aquest llenguatge i les seves possibles formes.

A continuació tenim les característiques principals del llenguatge amb què es produeixen els missatges literaris. El llenguatge literari:

a) És perdurable. El llenguatge quotidià té una missió molt concreta. Si parlem amb algú i li diem: “tanca la porta que fa fred”, esteu perseguint un objectiu concret: que algú tanqui la porta. Un cop la porta s'hagi tancat, el missatge “tanca la porta que fa fred” el podem oblidar, perquè ja ha complert la seva funció. El missatge literari, en canvi, vol perdurar en el temps.

Nosaltres podem, avui dia, llegir obres literàries que foren escrites fa 500 o 1000 anys, de la mateixa manera que als autors actuals els agradaria ésser llegits d'aquí a 500 o 1000 anys (però no tots ho seran!).

b) És subjectiu. El llenguatge literari és propi i personal de cada autor, ja que el text literari està condicionat per la visió que aquest autor o autora tenen del món i per com conceben la realitat. El llenguatge quotidià tendeix a l'objectivitat perquè és preferible que tothom l'entengui de la mateixa manera. El llenguatge literari, en canvi, transmet sensacions diferents segons la voluntat del seu autor o la sensibilitat dels seus lectors o lectores.

c) No té una finalitat pràctica. Com ja hem dit, el missatge literari no pretén informar ni ensenyar res de manera expressa. Pot ser que ho faci, però d'entrada no és el seu objectiu. El seu objectiu és crear un món fictici i aconseguir bellesa, o fer conèixer la visió del món de l'autor, o expressar sentiments. Sempre existeix una voluntat estètica, és a dir, artística, de recerca de la bellesa.

d) És connotatiu, expressiu i pot tenir diversos significats. El llenguatge quotidià és denotatiu. Això vol dir que intenta no provocar equívocs, vol ser informatiu. Quan diem "pàtria" en el llenguatge quotidià, ens referim a un país o un estat. Per tothom té el mateix significat. El llenguatge literari, en canvi, és connotatiu, pot *connotar* (fer pensar) coses diferents. Quan utilitzem la paraula *pàtria* en el llenguatge literari, pot tenir diferents significats. La connotació fa referència als significats secundaris que es poden afegir al significat d'una paraula o d'un text.

Exemple de llenguatges connotatiu i denotatiu

Pareu atenció a la definició de pàtria del Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans:

pàtria

- 1- f. Terra on hom ha nascut. *Catalunya és la pàtria dels catalans. La pàtria sempre tira.*
- 2- f. País al qual hom pertany com a ciutadà. *Eren d'origen indi, però la Gran Bretanya era llur pàtria.*
- 3- **Pàtria celeste:** paradís.
- 4- **A aquell, tot li és pàtria:** Aquell no es fa estrany enlloc, no té aprensió de res, etc.
- 5- Lloc on s'origina i es desenvolupa alguna cosa. *Grècia és la pàtria de les arts.*

Aquesta és una definició denotativa. No expressa res més que el significat estricte de la paraula.

Pareu ara esment al següent poema:

“Quina petita pàtria
encercla el cementiri!
Aquesta mar, Sinera,
turons de pins i vinya,
pols de rials. No estimo
res més, excepte l'ombra
viatgera d'un núvol.
El lent record
dels dies
que són passats per sempre.”

Salvador Espriu, *Cementiri de Sinera*

En aquest poema, el significat de la paraula “pàtria” és més emotiu que el que apareix al diccionari. Es refereix a un espai mític, el del cementiri. Un espai que és físic i mental alhora. El poeta l'imagina a la seva manera i li provoca uns sentiments personals. Posseeix un sentit connotatiu, va més enllà del significat original.

El registre literari

És aquell registre lingüístic que trobem a les obres de creació literària. El crea l'autor segons la voluntat expressiva que posseeixi. Es tracta d'un registre culte, perquè l'autor el sol treballar molt, tot i que pot incloure elements de qualsevol altre registre de la llengua si l'autor els necessita per expressar alguna cosa determinada. Ara bé, el conjunt ha d'obeir sempre a una finalitat estètica, mai estrictament pràctica.

4- Els autors literaris

Quan parlem d'*autor*, ens referim a qualsevol persona que ha creat una obra –en el cas de la literatura, que ha escrit una obra. Durant molt de temps, el fet que una obra tingués o no autor era considerat d'escassa importància. Al principi la literatura era oral; ni tan sols s'escribia: es transmetia de generació en generació com encara avui passa amb les rondalles populars o les cançons tradicionals.

És per això que podem parlar d'una literatura popular i d'una literatura culta.

Ens referim a **literatura popular** quan l'obra literària (narrativa, lírica o dramàtica) no té un autor conegut, sinó que s'ha anat transmetent de generació en generació i és pròpia de tota una col·lectivitat, de la societat cultural i lingüística que l'ha creat. Formen part de la **literatura culta**, per contra, totes aquelles obres escrites amb una consciència literària i d'autor.

Amb el temps, doncs, els autors literaris prengueren consciència del seu art individual i començaren a signar les obres que escrivien, encara que no tots ho feien. D'aquesta manera, trobem moltes obres medievals, com la novel·la catalana *Curial e Güelfa* o la castellana *El Lazarillo de Tormes*, que no presenten un autor conegut, tot i que són fruit de l'obra d'un autor i no són

obres populars que hagin passat oralment de generació en generació. Quan no es coneix l'autoria d'una obra es diu que és *anònima*.

D'altres vegades l'autor no vol signar l'obra amb el seu propi nom i utilitza un *pseudònim*. Un pseudònim és un nom fals que els autors literaris utilitzen per signar aquelles obres que no volen signar amb el seu nom real. Això pot ser a causa de les represàlies (per molt de temps escriure algunes coses ha estat mal vist o fins i tot prohibit) o senzillament per tal de crear una nova ficció dins de la ficció de l'obra literària, com un joc. Moltes dones, per exemple, han hagut d'emprar pseudònims masculins al llarg de la història per tal que la seva obra no fos discriminada. Aquest darrer és el cas de l'escriptora modernista catalana Caterina Albert, que signava amb el nom de Víctor Català; o de l'autora realista castellana Cecilia Böhl de Faber, que signava amb el nom de Fernán Caballero.

(Víctor Català / Caterina Albert)

La inspiració dels autors literaris

Al llarg de la història s'ha discutit sobre si els autors reben algun tipus d'inspiració que els porta a escriure o si la seva obra és fruit de l'esforç i de la tècnica. Els clàssics grecs parlaven d'uns

éssers mitològics anomenats *muses* que s'apareixen als autors i els ajuden (els inspiren) a l'hora de compondre les seves obres.

Posteriorment, a l'Edat Mitjana, la idea d'autor perd importància. No obstant, alguns segles després, amb el Romanticisme (inicis del s. XIX) s'arribarà a parlar del "geni creador", una força superior que porta els autors a compondre les seves obres de manera pràcticament inconscient. Tot i això, avui dia la majoria d'autors parlen de tècnica i esforç més que no pas d'inspiració (Picasso solia dir que la seva obra era producte d'un 90% de perspiració i un 10% d'inspiració).

5- Classificacions literàries: els gèneres

Si algú ens pregunta quina mena de llibre és el "Tirant lo Blanc" o el "Quijote", respondrem sens dubte que són novel·les. Si algú ens llegeix uns versos de Jacint Verdaguer o de Joan Maragall, direm que es tracta de poemes. I si ens trobem asseguts en un teatre observant el moviment i escoltant les recitacions dels actors, contestarem que estem davant una obra de teatre. Tanmateix, ¿què és, en realitat, una novel·la? ¿què és un poema? ¿què és una obra de teatre? Novel·les, contes, monòlegs, llegendes, epitalamis... són noms que ens serveixen per classificar els diferents textos literaris. Són gèneres i subgèneres.

Per conèixer l'art de la literatura, és necessari saber què és la literatura; també cal saber identificar quins textos són literaris i quins no ho són: finalment, cal saber que hi ha molts tipus diferents de textos literaris.

Pareu atenció als textos següents.

Text A

6 d'agost del 1996, migdia

“Entre els vint-i-set i els vint-i-vuit anys vaig estar enamorat d’una dona. De la primavera a la tardor, però, encara que amb molta dissimulació, l’amor ja no mantenia tan tens el cordatge. Entre juny i novembre, l’enamorament va anar fent-se’m borrós, igual que si ara em tragués les ulleres. El contorn del meu amor per ella es confonia cada vegada més amb el que sentia per algunes altres dones. Va ser en aquella època que, durant menys d’una setmana, entre dimecres i diumenge, va resultar que més aviat me l’estimava poc. I el divendres sis d’agost ja no l’estimava gens. Gens? Entre les onze del matí i la una, vaig agafar-li una mania com mai n’havia tingut a ningú. I als voltants del migdia, per uns minuts, la vaig arribar a odiar. Però a les dotze en punt l’amor que li havia tingut va tornar a donar senyals de vida. Una llavor que s’esberla de sobte. En el precís instant que jo tanco d’un cop violent la porta del taxi que s’endurà per sempre més aquella dona.”

Toni Sala, “Bones notícies”

Text B

El retorn

*“Ha tornat. No ha dit res.
Tanmateix, és clar que ha tingut un disgust.
S’ha ajagut amb la roba posada.
Ha amagat el cap sota el coixí.
Ha arronsat les cames.
Té pels volts dels quaranta, però no pas en aquest moment.
Existeix, però no pas més que si fos al ventre de la mare,
sota set capes de pell, en la foscor protectora.
Demà pronunciarà una conferència sobre l’homeostasi
en la cosmonàutica metagalàctica.
De moment, s’ha arraulit i s’ha adormissat.”*

Wislaw Szymborska, “Vista amb un gra de sorra”

Text C

“(El VIGILANT entra a secretaria, pren una clau i la passa a la dona. AURORA obre el recambró i s’hi fica, cantant sempre. Deixa la porta oberta. Al recambró hi ha estris de la neteja – segurament hi destaquen les baietes amb mànec llarg i les escombres, eines bàsiques i característiques- i bates penjades. Amb la porta oberta, AURORA es treu el vestit i queda en combinació. L’home té algun gest indecís.)

VIGILANT: Els llums de direcció són molt bruts.

AURORA: Ja m’ho miraré. (Segueix cantant)

VIGILANT: Són foscos de brutícia. Canta força bé.

AURORA: És clar que canto bé. Guaiteu què descobreix. Ah, quins fogots. He vingut caminant i, amb la virtut que tinc, de seguida m’arboro. Arribo amarada.

VIGILANT: No som de pedra, Aurora.

AURORA: Tot s’ho fa vostè. La bata, que no el vull fer patir. Jo sóc de les que pim-pam, pim-pam, dos segons i llesta. Els estriptis de franc sempre són curts. (Però aparentment troba dificultats per acabar-se de posar la bata.)

VIGILANT: Vostè i jo hauríem de ser més amics.

AURORA: Ai, que descarrilem.

VIGILANT: Amb l’enrenou que ha organitzat la Sofia, si estiguéssim ben avinguts, com que la Paulina de segur que l’han arrossegada...

AURORA: (Caminant, seca.) Apa, a entomar la fresca.

VIGILANT: El problema agafaria un altre caire. Amb bona harmonia, sap? Quan es té paciència i no es vol córrer...

AURORA: No se m’acosti, que les senyores som de vidre, i el vidre, catacrinc. No es toquen, les senyores.”

Josep M. Benet i Jornet, “Revolta de bruixes”

En tots aquests textos hi veiem les característiques pròpies dels textos literaris: ús de figures retòriques, connotació, perdurabilitat, subjectivitat, i sobretot, el fet que no tenen una raó d'existir pràctica. Ara bé, són iguals entre ells? No. Formalment ja són diferents: un està escrit en prosa, l'altre està escrit en vers i l'últim està escrit en forma dialogada i amb unes determinades indicacions. Això ja ens permet constatar que són diferents, tot i que aquesta no és l'única cosa que els diferencia. Cadascun d'ells pertany a un gènere literari diferent amb les seves característiques i recursos propis.

Diem que els gèneres literaris són els diferents grups en què classifiquem els textos literaris a partir d'unes determinades característiques comunes, que poden ser el tema, la intenció de l'autor, l'ús del vers o de la prosa, la intervenció de personatges, l'existència d'un narrador, la voluntat d'expressar sentiments, etc.

Fer una classificació dels gèneres literaris pot ser complicat, ja que hi ha diversos factors que hem de tenir de compte. Avui dia és fàcil que els autors barregin diferents gèneres a les seves obres, per bé que sempre n'hi ha un que predomina sobre els altres.

L'existència dels gèneres és un tema estudiat des de ben antic. El filòsof grec Aristòtil va escriure al segle IV a.C. que existien tres grans gèneres (èpica, lírica, teatre). Ell fou un dels primers autors que tractà el tema dels gèneres. Al llarg de la història s'ha anat perfilant i perfeccionant allò que ell va apuntar.

Afirmem, doncs, que hi ha tres grans gèneres clàssics que, al seu torn, es poden dividir en subgèneres.

a) El primer d'aquests gèneres és el gènere **èpic o narratiu**, que està format per totes aquelles obres literàries en què l'autor explica, és a dir, *narra*, les accions que succeeixen a uns

personatges en un lloc i un moment determinats. Un exemple és el text de Toni Sala (text A).

b) A continuació tenim el segon gran gènere. Es tracta de la **lírica**. Dins d'aquest grup situarem totes aquelles obres literàries en què l'autor parla de les seves pròpies sensacions i dels seus sentiments més íntims. És per això que diem que la lírica mostra la intimitat de l'autor. El text de Wislawa Szymborska (text B) és un exemple de lírica.

c) El tercer gran gènere existent és el gènere **dramàtic o teatral**. Com és lògic suposar si mai no heu vist una funció teatral, aquest gènere es caracteritza perquè, com a la narrativa, hi ha uns personatges, una acció, un espai i un temps, però l'autor els presenta directament en escena sense que cap narrador faci de mediador. És un gènere, doncs, per ser representat per actors en un escenari davant d'un públic.

Un gènere tardà: l'assaig

Al marge dels tres grans gèneres literaris –el gènere èpic o narratiu, la lírica i el gènere dramàtic–, cal parlar d'un últim gran gènere que, malgrat ser molt ampli, no ha gaudit de tant reconeixement com els anteriors. Ens referim a **l'assaig**.

L'assaig és un gènere literari que pretén explicar el pensament de l'autor que l'utilitza.

Si mitjançant la lírica expressem sentiments o sensacions, a través de l'assaig s'expressa el pensament o l'opinió. Això fa que els assajos puguin tocar temes molt diversos: filosofia, religió, política, vida quotidiana, art, pedagogia, etc. Pretén comunicar les idees que sobre qualsevol tema té un autor. Ara bé, el fet de mantenir una voluntat estètica en el discurs, és a dir, en la forma, fa que l'assaig constitueixi també un text literari.

Al llarg de la història, hi ha hagut molts textos assagístics. Un dels autors d'assaig més coneguts de tots els temps és el francès Michel de Montaigne, que visqué durant el segle XVI. De tota manera, és al segle XVIII, amb la Il·lustració, que l'assaig adquireix la importància que ha tingut des d'aleshores.

Alguns dels autors catalans més importants en aquest gènere han estat Gaziell, Josep Pla o Joan Fuster, tots ells del segle XX. Avui dia destaquen Joan Francesc Mira i Josep Maria Espinàs.

Si, tal com hem afirmat, l'assaig ha de presentar el pensament intel·lectual d'un autor, el més important en un text d'aquest gènere és l'estructuració de les idees, l'argumentació i la reflexió. A continuació us presentem un text assagístic. Fixeu-vos en les seves característiques i proveu de descobrir què és allò que en fa un assaig.

Ambició literària

“En el món complex i variat de les ambicions, sembla que l'ambició de l'artista, la del director d'empresa, la del futbolista, la del polític, la de l'advocat, tenen la mateixa arrel – el desig de progressar- i haurien de merèixer la mateixa consideració. Tinc la impressió que no és ben bé així. L'ambició exercida a través d'unes determinades professions o càrrecs és vista amb més comprensió que l'ambició manifestada pels ciutadans que es dediquen a escriure, a pintar, a cantar. Que el president d'un banc espanyol vulgui ocupar la presidència de l'organització bancària més poderosa d'Europa, i no s'estigui de dir-ho, és socialment més acceptat que el desig d'un escriptor –fins i tot discretament dissimulat- de rebre el premi Nobel.

El desig de l'executiu és una ambició, mentre que el desig/ambició de l'escriptor és qualificat de pretensió. En el món comercial i empresarial, ser ambiciós és una prova de

salut; en el món de les arts, l'ambició té l'aire desagradable d'un "mal lleig".

Josep Maria Espinàs, *"Inventari de jubilacions"*

B- LLENGUA I SOCIETAT

L'origen de les llengües i la diversitat lingüística

Amb el nom de «diversitat lingüística» es fa referència a la gran quantitat de llengües diferents que hi ha al món. És difícil de calcular quin és el nombre exacte de llengües que existeixen actualment; els càlculs oscil·len entre 3.000 i 5.000 llengües escampades arreu del món.

Concretar el nombre exacte de llengües no és gens fàcil, perquè moltes encara no estan classificades, d'altres no tenen escriptura i són únicament orals (cosa que no els treu importància), i, a més, moltes vegades costa molt distingir una llengua d'un dialecte. La diferència que existeix entre llengua i dialecte és difícil d'establir: segons les diferències en l'estructura i en el lèxic i la capacitat de comprensió entre els parlants, els lingüistes estableixen si dues variants són llengües diferents o dialectes del mateix idioma. A vegades, però, fer aquesta distinció és, com hem dit, molt difícil.

Ara bé, d'on provenen les llengües actuals? Per tal de respondre's aquesta pregunta, l'ésser humà ha arribat a crear mites que expliquen de manera literària la diversitat lingüística. Així, la Bíblia explica el mite de la Torre de Babel. Segons aquest mite, els homes volien construir una gran torre que arribés al cel per demostrar el seu poder. Déu, perquè no poguessin dur a terme aquesta obra de supèrbia, va confondre

els humans escampant-los per la terra i donant-los diferents llengües perquè no s'entenguessin entre ells.

En realitat, les llengües provenen d'una llengua anterior. El català i el castellà, per exemple, van néixer com a dialectes d'una llengua, el llatí. Amb el temps es van anar diferenciant de la llengua original i es van convertir en llengües noves. Però el fet de provenir d'una mateixa llengua fa que estiguin emparentades i formin part de la mateixa família lingüística, com veuràs en la unitat següent.

Així, doncs, si reculem en el temps -i a partir de la comparació de llengües existents avui dia i dels testimonis escrits (quan n'hi ha) de llengües antigues-, podem arribar a descobrir quin és l'origen d'una llengua. Això, però, no sempre és d'aquesta manera. A vegades hi ha llengües l'origen de les quals desconeixem, com en el cas del basc, que no se sap de quina llengua prové ni quin és el seu origen. En canvi, podem concloure que el català, el castellà i el francès (entre d'altres) provenen del llatí, que l'anglès i l'alemany (entre d'altres) provenen del germànic, etc. També s'ha descobert que aquestes llengües antigues provenen d'una llengua encara més remota, de la qual no ens han arribat testimonis però que els experts han aconseguit de reproduir tal com devia ser: l'indoeuropeu. Altres llengües del món provenen d'altres branques lingüístiques.

De totes maneres, l'origen del llenguatge és un misteri. No se sap en quin moment l'ésser humà va començar a parlar ni si totes les llengües provenen d'una única llengua originària o si ja hi havia diversitat lingüística quan va sorgir el llenguatge.

La diversitat lingüística forma part de la riquesa cultural de la humanitat, i s'ha de preservar i protegir. Hem dit que al món hi ha entre 3.000 i 5.000 llengües diferents, moltes de les quals tenen un reduït nombre de parlants o estan amenaçades per la pressió de llengües més poderoses. Això fa que actualment hi hagi moltes llengües en perill d'extinció, i cal tenir present que

cada vegada que mor una llengua mor una manera particular
d'entendre el món i una part important de la seva riquesa.